

ERDÉLYI MÚZEUM

X. kötet.

1893.

X. füzet.

Orosz-magyar érintkezések

Mátyás király és a Jagellók korában.

Harmadfélszázadig fizetett adót Oroszország a *kipcaki* tatár khánságnak, míg végre III. *Vasziljevics* Iván hadai 1487 május 18-án bevették *Kazánt* s megfordították ezt a viszonyt. Barátságban maradt azonban *Krimmel*, mindamellet, hogy azt 1475 óta II. Mohammed szultán vetette fenhatósága alá s hűbérül adományozta *Mengli-Giráj* tatár khánnak. A khán nyíltan szövetekezett a nagyfejedelemmel s a közbenjáró szerepét játszotta közte és a szultán közt, kinek növekedő hatalma kezdettől fogva aggasztotta ugyan, ellenséges föllépésre azonban még nem ösztönözte a nagyfejedelmet. Iván czár a khán s a szultán követeit ép oly szívesen látta fényes fővárosában, Moszkvában, mint Ázsiából Persia és Dsagatáj, Európából a pápa, Velence, Dánia s Német- és Magyarország küldötteit. *Vjetka*, *Novgorod*, *Perm* és *Tver* elfoglalása s a svédekkel, lengyelekkel, litvánokkal vívott harczi után büszkén fogadhatta azt az üdvözetet, a melyben örömet fejezte ki *Mátyás* magyar király, hogy hatalmas így növekedik. Néhány évvel a magyar király halála után a magyarok őshazáját, *Jugriát* is birodalmához kapcsolta a czár, az oroszok ura, a hogy ettől fogva a külföldiek is nevezték.

Iván czár most már újból azt a politikát kezdette követni, a mely félezredéves volt épen, mint maga az orosz birodalom s melynek nyíltan ki nem mondott célja Bizancz elfoglalása. Bizanczi herczegnőt vett feleségül, a bizanczi kétfejű sast fogadta el egynek és oszthatatlannak nyilvánított birodalma czímeréül s 1464 óta az ő metropolitája kezdte gyakorolni az egykori konstantinápolyi patriarcha jogait. 1498-ban az első orosz követ, *Pletsej* Michail épen oly nyerseséggel lépett föl a szultánnal szemben, mint pl. 1853-ban *Mencsikoff*. S 1503-ban II. *Ulászló* magyar király már nyíltan sze-

mére vetette Ivánnak, hogy a magyarok és lengyelek csak azért nem támadhatnak teljes erővel Törökországra, mert Oroszország egyre fenyegeti őket; VI. *Sándor* pápa pedig arra kérte, béküljön ki a lengyel királylal, hogy az, és szövetségese, a magyar király, egyesülten nyomúlhassanak a megdöbbenően terjeszkedő törökök ellen.

Valóban, Oroszország újjászületése új korszakot jelöl a *keleti kérdésben* s vele Magyarország történetében, ha Vasziljevics Iván és Mátyás király közt még oly barátságosak voltak is a viszonyok. Lengyelország hatalmának növekedése ép oly alkalmatlan volt Orosz-, mint Magyarországra nézve. Oroszországot a litvániai, Magyarországot a cseh kérdés hozta meg hasonlósba Kázmér lengyel királylal, ki már 1472-ben is azért nem segíthette szövetségését, *Ahmet* kipcsaki khánt az oroszok ellen, mert erejét Mátyás kötötte le. 1482-ben, mikor újabb cseh-lengyel támadás fenyegette *Mátyást*, a két szláv ellenében egy harmadiknál, az orosznál keresett szövetséget.

1482-ben követül küldte hozzá *Iván deákot*, kétségkívül ugyanazt, ki még 1511-ben is aradmegyei tisztje volt a szerb származású Jaksicsoknak¹⁾ s mint ilyen, jártas lehetett a szláv nyelvekben. III. Iván szívesen látta őt Moszkvában s nemcsak elfogadta a felajánlott szövetséget, hanem egy titkos okiratban még abban is megegyezett, hogy az első alkalommal egyesülten támadjanak a lengyelekre. A kölcsönösen aláírt szövetséglevelet *Vilnában* cserélték ki az uralkodók; a nagyfejedelem azonban Iván deákkal együtt *Kuriczint* is beküldte Magyarországba, hogy személyesen üdvözölje a királyt.

Kuriczin előtt a szent keresztre esküdött a király, hogy hű szövetségese lesz Ivánnak s azután a szövetséglevél aláírt példánnyal bocsátotta vissza. A követ azonban útközben a törökök fogságába esett. Mátyás sürgette szabadon-bocsáttatását s a porta meg is nyugtatta őt, hogy azonnal útnak indította *Kuriczint Mengli Giráj* krimi tatár khánhoz, Iván czár szövetségéséhez, ki épen ekkortáiban foglalta el *Kievet* a lengyelektől. Az orosz-tatár-szövetségnek erre a diadalára *Kázmér* kénytelen volt abbahagyni az oroszok ellen nagy garral kezdett hadjáratát s hosszasabb tárgyalások után békére lépett a czárral. Mátyás király egy *Kelemen* nevű követe által figyelmeztette a czárt, hogy nemsokára haddal támad Kázmérra

¹⁾ *Tört. Társ.* 1890., 338. *Márki*, Arad Tört. I. 473.

s kérte, hogy megkötött szövetségek érdekében majd segítségére legyen.

Követe, *Kuzminszy Fedecz* által meg is ígérte ezt a czár, kijelentvén, hogy ragaszkodni kíván szövetségekhez, egyúttal azonban bővebb felvilágosítást kért a hadjárat tervéről. Iván, úgy látszik nem bízott Mátyás ígéreteinek őszinteségében s követe, Fedecz, ismételtén kifejezte abbéli gyanúját, hogy a szövetséglevél s Kuriczin dolgában valami álnokság történt. Már-már feltűnt a czárnak, hogy kelleténél tovább marad ki második követe, Fedecz is, midőn 1487 szeptemberében hozzáérkezett *Iván deák*, a király követe, s hírül hozta, hogy *István* moldvai vajdánál, a magyar király hűbéresénél, s a czár nászánál (menyének apjánál) tartózkodott Kuzminszy egészen mostanig, midőn vele együtt érkezett Moszkvába s hogy Mátyás szorosán ragaszkodik a szövetséghez.

Teljesen megnyugodhatott erre nézve a czár, midőn végre-valahára *Kuriczin* is megérkezett s magával hozta a szövetséglevélnek régen aláírt példányát. III. *Iván* abban bízva, hogy ennek értelmében Mátyás segítni fogja, azonnal megkezdte hadjáratát *Kázmér* ellen, hogy elfoglalja s birodalmába kebelezzze Tvert. Ő értesítette a királyt, hogy helytartói már is több sikert értek el s hogy szövetségese, *Mengli-Giráj* khán szintén nagy károkat tett a közös ellenség földén. A király azonban, ki Bécs elfoglalása óta minden pillanatban ébren őrködött III. *Frigyes* német-római császárral szemben, időt akarván nyerni, bővebb tudósítást kért tőle, egész haderejével tört-e Kázmérra, mely esetben azonnal megkezdte támadását; egyébként pedig szerencsét kívánt neki uralma terjedéséhez. Mátyásnak aligha volt egyéb czélja az orosz szövetséggel, mint az, hogy megakadályozza Kázmért III. *Frigyes* megsegítésében; s Kázmér, kit a tveri hadjárat lekötött, nem is jelenhetett meg a nyugati csatatéren. 1488 jul. 29. kegyesen bocsátotta ugyan el a czár *Iván deákot*, vele küldött követével, *Siborral* és *Karamiszovi* Vaszilijjal azonban elég érthetően adta Mátyás tudrára, hogy többet várt volna s vár is tőle ebben a dologban. Ő erősen áll a szövetség mellett; csak erősen álljon mellette a király is és megtámadván, addig meg se béküljön Kázmérral, míg boszút nem állhatnak rajta, a közös ellenségen. „Bárcsak megtudná a mi ellenségünk, — szólt Iván deákhoz is, — hogy a mi testvérünkkel, Mátyás királylyal, mi ő ellene egy ember vagyunk.“

Tudatta különben vele, hogy *Mihály* tveri nagyhercegtől, Kázmér szövetségesétől már el is vette Tvert, s hogy a nagyherceg elmenekült Kázmérhoz, kitől különben szintén több vidéket elfoglalt. Kázmér követei gyakrabban megfordúlnak ugyan nála, ő azonban nem szándékozik békére lépni vele. Titokban arra útasította követét, járjon végére, milyen viszonyban van Mátyás a törökökkel, németekkel, csehekkel, lengyelekkel, hogy végre meggyőződjék, komolyan számíthat-e reá.

Mátyás átvette a nagyfejedelemtől, az „egész Oroszország urától“ érkezett első fejedelmi ajándékot s Bécsből, 1488 decz. 16. azt válaszolta, hogy mindenesetre fenntartja a kötött szövetséget, a hadjárat megindítása ügyében pedig külön követet küld hozzá. S mivel a *III. Frigyes*től izgatott Cseh- és Lengyelország már a következő évben szövetséghez ellene, valószínű, hogy az orosz-magyar szövetségnek sokáig csúrt-csavart eszméje csakugyan megvalósul, ha Mátyást váratlanul el nem ragadja a halál.¹⁾

A két uralkodó közt való diplomáciai érintkezéseknek mellékes céljaik is voltak. 1488-ban a nagyfejedelem megparancsolta *Zagrjaszki* Dimitrinek, hogy Kolivánig kísérje el Iván deákot. Ez és *Kuzminszy* Fedecz általa a czár nevében arra kérte Mátyás királyt,²⁾ „mutatná meg hozzánk való barátságát és küldene nekünk ágyúöntő mestereket, a kik értenének ágyúkat önteni és a kik értenék az ágyúkkal való tüzelést és a városok megszállását. És küldene hozzánk olyan mestereket, kik értsenek az érczmunkához, az arany- és ezüstművességhez és a kik értsék az érczet elválasztani a földtől; mert az én földemben arany és ezüst van ugyan, de nem tudják azt elválasztani a földtől. Azután küldjön nekünk ezüstműveseket, a kik tudjanak jó ezüstedényeket, végre pedig építő kőműveseket, kik értenek a templomok és paloták építéséhez — és a városok csinálásához.“ Alkalmasint küldött is egy-két mestert a király; eb-

¹⁾ *Dondakoff* Alexej könyve Mátyás és Iván összeköttetéseiről. (Odessza, 1878.) V. ö. Századok, 1868., 764. *Géressy* Kálmán u. o., 1879., 239—249. I. *Karge* Pál, Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft. VIII., 2. füzet; ennek ösmertetése *Aldásy* Antaltól, Századok, 1892. 761—3. Magyar feldolgozásokban: *Márki*, Az oroszok hazánk történetében, 23—24. Földr. Közl., 1882., 347—8. I. és *Lázár*, Oroszország története, II. 126—129.

²⁾ Századok, 1879. 245—6.

ből az időből vannak ugyanis orosz aranypénzek, melyek a magyar aranyokon ábrázolni szokott szent László arczképét tüntetik föl, az orosz-magyar szövetség emlékére vert érmen pedig egyik oldalon Iván csár képe, a másikon Magyarország és Mátyás király egyesített czímere látható. Tudjuk azonban, hogy *Aristotele Fioravanti*, a bolognai művész, ki 1467-ben Mátyás udvarában időzött, 1475—79. közt Oroszországban tartózkodott, hol mint építő, pénzverő, ágyú- és harangöntő, tehát épen aféle munkákkal foglalkozott, a minőkre Iván kért embereket Mátyástól s más európai uralkodóktól. Lehet, hogy ő vitt be néhány magyar vonást a gyermekkorát élő orosz művészetbe; s hogy az ő befolyásának kell tulajdonítani azt a hasonlóságot, mely az orosz és a magyar *sodrony-zománczolás* közt mutatkozik. ¹⁾

Egyáltalán élénkülni kezdett a *kereskedelmi összeköttetés* a két ország közt. *Mátyás* király pl. orosz kereskedőktől hallotta, hogy magyarok laknak a Don eredete táján; ²⁾ felesége, *Beatrix* királyné, 1488-ban Muszkaországból s Erdélyből hozatott betanított solymokat, hogy azokat *Herkules* ferrarai herczegnél olaszországi betanított solymokért cserélje be; ³⁾ az orosz prémekeket pedig rendesen Krakón át hozatta. A czobolybőr darabja 17, a hölgymenyét csomagja 28—42, a nyuszt-suba 100—150 frt volt, ⁴⁾ a mi a gyarmatárúczikkekhöz képest még olcsónak is mondható.

S ha Vasziljevics Ivánban meg volt az a büszke törekvés, hogy *minden orosz urának* mondja magát, ki tudja, nem törekedett-e arra Mátyás is, hogy *minden magyart egyesítsen* uralkodása alatt, vagy hogy legalább összeköttetést eszközöljön a magyarságnak századok óta elvált elemei közt? Hagyomány szerint ⁵⁾ *Kelemen* és *Iván dedékoknak* az állítólag a Don eredete táján, tehát Nagy-Bolgárország délnyugati határán lakó magyarok visszahívása lett volna egyik feladata. Híre járt, hogy egy veronai ember a Don eredetéig jutván, ott magyarul beszélő népre talált s II. *Pius* pápát már meg is kérte,

¹⁾ *Henszlmann*, Magy. Régészeti Emlékek, II. k., II. r., 220. és 1876. jan. 24. akad. előadása. *Wenzel*, Thurzó Zsigmond, 10. l. Ezek ellenében *Pulszky*, Budap. Szemle, IV. 234. és *Archaeol. Ért.* 1880., 21. — ²⁾ *Bonfin*, I. tized, 2. könyv, 39. l. *Szalárdi*, Siralmas krón. 298—9. — ³⁾ *Dipl. Eml. Mátyás korából*. III. 379. *Századok*, 1868. 249. — ⁴⁾ *Századok*, 1870., 684. — ⁵⁾ *Bonfin*, id. h.

hogy ferenczrendi barátokat adjon melléje, kikkel a pogány magyarokat megtérítse; a dolog csak azon múlt volna, hogy az oroszországi görög egyház világi feje, a czár nem tűrhethén a pogány magyaroknak a katolikusokkal való egyesülését, a hittérítőket nem eresztette hozzájuk.¹⁾ *Jugoriát*, Szibéria éjszaknyugati részét, hol a magyarok őshazáját keresték, végképen 1499-ben csatolta birodalmához a czár. „Ez az a Juharia — szólt félszázad múlva „Oroszország szellemi felfedezője,“ Herberstein, — melyből a magyarok kivándoroltak, hogy Pannoniát vagy Magyarországot és Európának több más országát Attila alatt elfoglalják. Azért az oroszok ma is nagyon dicsekesznek vele, hogy alattvalóik hajdan Európa nagyobb részén uralkodtak.“ Mikor Muszkaországban először (1517.) volt követ, hogy a moszkvai fejedelemnek Livóniára való jogát bizonyítgassák, azt beszélték neki, hogy a juhrok, a nagyfejedelem alattvalói, egykor Moszkvában laktak és a Maeotis-tavánál tanyáztak, azután pedig elfoglalták a Duna mellett levő Pannoniát s még most is ungaroknak nevezik őket. Majd meghódították Morvát és Lengyelországot. „Mondják — teszi hozzá, — hogy a juharok nyelve ma is egy a magyarokéval. Azt azonban nem tudom, igaz-e, vagy sem. Mert akármiyen gondosan kerestem is, senkit sem kaphattam meg azon országból, kivel a magyar nyelvben teljesen jártas szolgám beszélhett volna.“²⁾ Előtte különben már *Miechow* is terjesztette ezt a hitet: a két Sarmatiáról írt könyvében,³⁾ melyet *Thurzó* Szaniszlónak ajánlva, még 1518-ban adott ki s melyet Magyarországon nagyobb mohósággal olvastak, mint az Amerika fölfedezéséről szóló tudósításokat.

Mátyás királynak 1490-ben történt halálával úgyszólván egyszerre megváltozott az a politikai helyzet, melyet Magyarország Oroszországgal szemben teremtett. II. *Ulászlónak* magyar királylyá választása egyértelmű lett volna a *magyar-cseh-lengyel szövetséggel*. *Vasziljevics* Ivánnak nagyon érdekében állt, hogy ezt a szövetséget szétrobbantsa s hogy Magyarországon olyan trónkövetelőt támogasson, kinek uralomra-jutásával délfelől is folytonosan bizonytalanságban tartsa

¹⁾ *Thuróczy*, Chron. Hung. I. rész. 9. fejt. (*Schwartner*, Scriptorum, I. 69.)

²⁾ *Herbenstein*, Moscoviter wunderbare Historien. Bazel, 1563., XCIV. l.

³⁾ Tractatus de duabus Sarmatiis Asiana et Europaea. Augsburg, 1518. 4r., 58 lap. Ujra *Münster* Novus Orbisában (Bazel, 1532.), 482—531. l.

Lengyelországot. III. Frigyes német-római császár fia, *Miksa*, hogy a magyar koronát ez úton is biztosítsa a maga részére, már 1490-ben feleségül kérte a nagyfejedelem egyik leányát s egyúttal védő és daczszövetséget ajánlott. Amazzal elutasította Iván, emezt azonban Moszkvában 1490. aug. 16-án megkötötte vele. „Ha — úgymond — a lengyel király és gyermekei téged, testvérem, magyarországi örökséged miatt megtámadnának, értesíts erről bennünket s mi segítségedre leszünk szívesen és minden hamisság nélkül.“

Kellemetlenül csalódott a czár, mikor megtudta, hogy a magyarok mégis Ulászlót választották királyukká. Kijelentette, hogy a legkomolyabban segíteni kívánta Miksát Magyarország meghódításánál s már kész volt érette lóra ülni; mivel azonban egy kis háborúskodás után Miksa is kibékült Ulászlóval, a történetekben meg kellett nyugodnia. Magáról a szövetségről azonban nem tett le; hiszen a *lengyelek gyöngítésére németeknek, oroszoknak egyaránt törekedniök kellett*. A czárt gondolkodóba ejtette, nem azért mond-e le Miksa a magyar koronáról, hogy annál könnyebben végezhesen Franciaországgal, mely bretagnei *Annával* való házasságát, hír szerint, ellenezte. Ha ez a házasság meghiusúlna, 1492-ben már nemcsak vejéül lett volna őt hajlandó elfogadni, hanem annak megtudására is utasította követeit, *Jaropkint* és a görög *Tracharioteszt*, elég nagy és tekintélyes-e a Miksa pártja Magyarországon s nem szándékozik-e fölhasználni azt a bécsi udvar.¹⁾

A gyámoltalan *Ulászló* különben nem sokat háborgatta az orosz politika köreit. Erélyes ember, a milyen Miksából lett volna a magyar trónon, bizonyosan fölhasználja az orosz szövetséget, hogy a török rohamos terjedését meggátolja s a *keleti kérdés* minden alakulásában döntő szavazatot gyakoroljon. A magyar és orosz érdekek akkor a keleten nagyon megegyeztek. Magyarország 1490 után pusztán védelemre szorítkozott, főczélja lévén megakadályozni, hogy úgy ne járjon a törökkel, mint jártak harmadfél századdal azelőtt a kipszaki mongolokkal maguk a muszkák. A támadás most ezek osztályrésze maradt. Keleti politikájok elég biztos alapját már *Rurik* megvetette s mielőtt Nagy Péterre került a sor, élt Vasziljevics *Iván*, ki a Paleologokkal való családi összeköttetésben s a kelet-

¹⁾ *Krones*, Gesch. Oestereichs, II. 569—570. *Lázár*, II. 139—143. *Karamsin*, Gesch. des Russischen Reiches. VI. 273.

római kétféjű sasnak orosz czimerré fogadásában nagyon világosan jelezte, mit vár a jövőtől. Egyébiránt egy gyorsan fejlődő s viszont egy bomlásnak indúlt birodalom közt benső és hathatós szövetkezésnek nem is lehetett tartósságot ígérni.

A Jagellók idejében gondolni sem lehetett arra, hogy Magyarország megújítsa a Mátyás és Iván közt kötött barátságos viszonyt, ha *II. Ulászló* csak mint közbenjáró avatkozott is be az oroszok, litvánok és lengyelek közt engesztelhetetlenül folyó küzdelemben. Nem adta meg a kért segítséget *Sándor* litván fejedelemnek sem, ki 1500-ban Szmolenszk közelében *mitkovi* vagy *drogobuzi* (dorogobusi) roppant veresége után fél Európát támogatásra szólította; 1501-ben *Albert* lengyel királylyal együtt közbenjárt ugyan érdekében Ivánnál s az első sikertelen kísérlettől vissza nem riadva, másodsor 1503-ban *Szántay* nevű követét küldte Moszkvába, hogy *VI. Sándor* pápa nevében is békére hangolja őt. Figyelmeztették, milyen veszedelem fenyegeti az egész kereszténységet a miatt, hogy a szultán újabban is foglalásokat tett Görögországban, s hogy most már hír szerint Italia ellen készül. Minden keresztény királynak részt kellene vennie a közös veszedelem elhárításában; a magyar és lengyel királyok azonban még sem vehetnek részt, mert *folytonosan fenyegeti őket Oroszország*. Mind a pápa, mind *II. Ulászló* arra kérte tehát a nagyfejedelmet, vessen véget a viszálynak s adjon *menedéklevelet* a litván főuraknak, hogy a béke tárgyalása végett Moszkvába mehessenek.

III. Iván udvariasan felelt, ígéretet azonban egy irányban sem tett. A tatár-igát egyszer lerázván, *ő nem a mohammedanismustól félt löbbé, hanem a katholicismustól*, mely nyugatról, Lengyelország és Litvania felől fenyegette. Az akkori oroszoknak mintaképe az a vallásért rajongó hős, a kit *Bulyba Tárász* személyében *Gogoly* Miklós olyan mesterien fest. ¹⁾ A tatár uralmat a *katholicismus és az orthodox egyház közt vívott kétszázados élethalálharcz* követte, melyben az egyik oldalon úgy mint a másikon, szlávok voltak a küzdők. Ebben a küzdelemben az egyiknek okvetetlenül buknia kellett, mert a vakbuzgóság nem számolt nemzetiséggel, állammal. Sőt egyáltalán micsoda veszedelem érhetne volna a

¹⁾ *Gogoly*, Bulyba Tárász. Beszély. Oroszból ford. *Almásy* László. Budapest, 1878 16r. 168 lap.

szláv-ságot? Ha a szláv lengyel győz, az szívja fel az orosz elemet; s ha a szláv orosz, akkor ez olvasztja magába a lengyelt. Tért se-hogy sem veszít; de meglesz a vallásnak az az egysége, mely nél-kül világtörténelmi küldetését egyik nemzet sem teljesíthetné. 1645-ig a lengyel-kérdés megoldása határozottan fontosabbnak látszott az orosz előtt, mint a Balkán-félsziget miatt való leszámolás. Az ak-kori Európa ezt nagy szerencsétlenségnek tekintette Magyarországra nézve, mert a Fekete-tenger északi partjainak megszerzésében s így hatalma óriási növekedésében csakis az orosz gátolhatta volna meg a törököt. Mai szemmel tekintve azonban a dolgot, nem láthatunk abban valami végzetes bajt, hogy *Oroszország a lengyel ügy miatt két egész századdal hátra maradt a maga keleti politikájában* s hogy mielőtt eldöntötte volna, keleten kié legyen a vezérszerp, előbb azt a kérdést vetette föl, ki vigye a hegemoniát Éjszak-Európában?

Míg tehát III. Iván II. Ulászló s a pápa fölhívásaira csak ál-talánosságokban felelt: 1504. nyarán, mikor Miksa német-római csá-szár *Hartingert* küldte hozzá követségbe, örömmel ígérte meg, hogy vele való szövetségét fenntartja, s hogy mindenképen segíteni kí-vánja Magyarország elfoglalásában. Hiszen a hatalmas Magyarország — a milyenek ekkor még ösmerték — a Jagellók kezében Len-gyelország természetes szövetségese volt, a Habsburgok vezetése alatt ellenben azt az orosz hatalom emelkedése érdekében is föl lehetne használni. S a következés megmutatta, hogy helyesen okoskodott. A Habsburgok inkább gyöngítették Lengyelországot, csakhogy az oroszokat is megnyerjék a törökök ellen való szövetségnek.

1505-ben meghalt *III. Iván*, az igazán nagy fejedelem s 1506-ban Sándor lengyel király.

IV. Vaszilij az új orosz nagyfejedelem már arról álmodozott, hogy lengyel királylyá választatja magát s egyesíti Oroszországot Lengyelországgal és Litvániával. A lengyelek azonban *Zsigmondot* ültették trónjukra. *IV. Vaszilij* még 1508-ban felszólította volt Miksa császárt atyjával kötött szövetsége megújítására, Miksa azonban csak 1514 elején, akkor küldte el hozzá *Schnitzen-Pamer* Györgyöt, mi-dőn a magyar nemzeti párt vezérének, Szapolyai Jánosnak nővérét *Zsigmond* lengyel király vette feleségül. Attól tarthatott, hogy a Jagellók halálával az 1505. évi határozatra támaszkodó magyar nemzeti párt majd lengyel segítséggel élne a trón betöltésénél.

Schnitzen-Pamer meg is kötötte azt a szövetséget, melynek értelmében a két uralkodó, vagy az oklevél szavai szerint „hatalmas császár“ kijelentette, hogy Zsigmond lengyel király orosz és porosz foglalásainak visszavételére közösen indítanak hadjáratot s hogy egymásnak jóban, roszban hű szövetségesei lesznek. Miksa aug. 4-én ünnepies módon tett esküvel erősítette meg a szövetséglevelet. A pápa mindenképen meg akarta akadályozni a katolikus Lengyelország megtámadását. Követe azonban, az erdélyi származású *Piso* Jakab, egykor Thurzó Elek tanítója, hiában fáradozott a két szláv uralkodó megbékéltetésén. ¹⁾ Pedig a pápának annyival inkább érdekében állt ez, mert hiszen már egy éve, 1513 július 15-én, Oroszországra s az egész éjszakkéleti Európára kiterjedő hatalommal követének nevezte ki *Bakocs* Tamás esztergomi érseket, hogy keresztes hadjáratot hirdessen a törökök ellen. ²⁾ A nagyfejedelem, kinek kedve szerént történhetett, hogy a tervezett keresztes hadjárat Magyarországon paraszt lázadásá fajult el s hogy e miatt II. Ulászló magyar király nem is segíthetett a lengyel Zsigmondon, *Szmolenszk* elfoglalásával dicsőségesen kezdte meg a háborút. Kevéssel azután azonban, hogy Miksa császár szerencsét kívánt II. Ulászlónak a lázadás leveretéséhez, megérkezett Budára *Firlej* is, a szandomiri palatinus fia és hírül hozta, hogy szept. 8-án a lengyelek *Orsánál* (Szmolenszktól nyugatra) döntő diadalt nyertek az oroszokon. ³⁾

Most már Németország is a *magyar-lengyel-szövetség* mellett nyilatkozott, melyet hiában akart megakadályozni a magyar nemzeti párt feje, *Szapolyai* János. A három uralkodó Hainburgban 1515 tavaszán találkozott s egymással kölcsönösen védő- és dacszövetségre lépett. Humanista poéták ékes hexameterekben dicsőítették a lengyeleknek az oroszokon nyert diadalát. ⁴⁾ Az oroszok szövetségese, *Miksa* császár, ki épen 1514. adta meg Vazul czárnak a *Kaiser von*

¹⁾ *Bauch*, Caspar Ursinus Velius. Ung. Revue, 1887., VII. 15. *Seivert*, Nachrichten von Siebenb. 327. *Abel*, Magyarországi humanisták, 88.

²⁾ *Márki*, Dósa György, 29. *Török*, Magyarorsz. Primása, 151. *Frakndi*, Bakócz Tamás, 138. Maga a bulla *Hergenröther*, Leonis X. Regesta I. 216. 219. és 264. *Theiner*, Monum. II. 594., 608. s köv.

³⁾ *Zeitschrift* von und für Ungarn. (Pest, 1802.) I. 324., *Engel* cikke.

⁴⁾ *Bartholinus Riccardus Odeporicon* (Bécs, 1515.) s *Dantiscus* János u. o. „De professione Seren. Sigismundi regis . . . post victoriam contra Moscos in Hungariam.“

allen Reussen címet¹⁾ ezen találkozás alkalmával kettős családi köteléssel fűzte gyermekeit a Jagellók érdekeihez. Ezek az igazán „feloldhatatlan kötelékek“ elvonták őt a *lengyel-ügytől*, melyet főkérdésnek tekintett a nagyfejedelem s egész figyelmét a *török-magyar-kérdés* rendezésére fordította. Épen kétszázad telt bele, míg ezt megoldhatták a Habsburgok; de ebben a megoldásban, a minek kiinduló pontja az oroszok orsai veresége, világtörténelmi küldetést fejeztek be.

Miksának azonban éjszakketet sem volt szabad elhanyagolnia; érezte, hogy a hainburgi szerződésért bizonyos magyarázatokkal tartozik IV. Vaszilijnak. 1517 márcziusában *Herberstein* Zsigmondot küldte Moszkvába, hová az ápril 18. érkezett meg. A követ nemcsak eloszlatta a nagyfejedelem neheztelését, hanem olyan élénken ecsetelte a Damaszkus, Jeruzsálem és Egyiptom elfoglalásával török részről az egész kereszténységet fenyegető veszedelmet, hogy Vaszilij elfogadta azt a közbenjárást, a mit a császár a nagyfejedelem s a lengyel király közt való béke megkötése érdekében ajánlott. Nov. 16. búcsúzott el tőle a czár s *Herberstein* 1518 márcziusában már személyesen tehetett jelentést császáranak, ki nem sokkal ezután elküldte Magyarországra, hol összesen 42-szer járt követségben.

1518-ban különben újra megindultak a tárgyalások Miksa és Vaszilij közt, időközben azonban meghalt I. *Zsigmond*, ki ellen szövethetkeznők kellett volna s utóda, II. *Zsigmond* oly erősen tartotta magát, hogy 1522 karácsonyán nem is békére, hanem csupán ötévi fegyverszünetre lépett a nagyfejedelemmel, vagy inkább czárral, a hogy már rendesen címezte magát.

Magyarországgal teljesen békések, tulajdonképen jelentéktelenek voltak az érintkezések. A hort ekkortájban már jobbadán hazánkból vásárolták az oroszok²⁾, kiket, *Miechov* könyve útján, irodalmilag is ekkor kezdett megismerni Magyarország.

¹⁾ Nagy Péter 1718. máj. 10. Szent-Pétervárott kinyomatta azt a levelet, hogy a császári címre táplált jogát úgy is igazolja. (*Schmeizel*, De titulo imperatoris, quem tzarus Russorum sibi dari praetendit. Jéna, 1722. 48—9. l.) Ebből azután Európaszerte nagy vita támadt, megilleti-e a császár cím a czárt. *Schmeizel* 1514 óta számos adatot hoz fel a mellett, hogy különböző udvarok nem tagadták meg ezt a címet; furcsaságnak megjárja, hogy egy esztendővel a nystadi béke után ezen még vitatkozni lehetett.

²⁾ *Miechov* könyve 1518-ból Schwandtnernél, 515.

A mohácsi veszedelem véget vetett az Oroszországgal közvetlenül való diplomatai összeköttetéseknek. Ki kereste volna még akkor az oroszok kezét abban a parasztlázadásban, melyet a *fekete Iván* mindjárt 1526-ban a végből indított, hogy Magyarország déli részéből egy külön szerb czárságot szakítson ki? S hogyan számíthatott volna az orosz czár rokonszenvére *I. János* magyar, vagy — a hogy csúfolták — „tót király“, ki 1527 végén az oroszok ellenségeinek földén keresett menedéket? Az utolsó orosz követség, mely a magyar király üdvözlétére megjelent, 1528 januárjában érkezett Esztergomba.¹⁾ Ez a követség azonban *I. Ferdinánd*nak szólt, a Habsburgnak, ki Miksától örökölte az oroszok iránt való hajlamot; s ez a követség is pusztán csak az udvariasság megnyilatkozása volt. 1535-ben még fölhangozott *Mealin*ak, a török költőnek nem-igen költői dala:

„Rosz ellen az albán, rosz, mint a bolhafaj.
Hát még a hitlen szerb? Az veszélyes és rosz;
S még veszélyesb ellen, mint tetű, az orosz.
De legveszélyesb a magyar poloskafaj.“²⁾

Ez a legveszélyesebb faj azonban a török ellen való örökös védőháborúkra kárhoytatva, nem kísérhette többé kellő figyelemmel az orosz politikát; s ha nem tévesztette is azt végképen szem elől, elszigetelt helyzetében csakugyan alig óvhatta meg ellenében a maga érdekeit. Közvetlen szomszédjától, a lengyeltől inkább remélvén segítség₂et, mindenkor barátságosabb volt hozzá, mint az oroszhoz. Magyarország behódolása után jó száz esztendővel is az volt róla a magyar államférfiak ítélete, mint a *Zrínyi Miklósé*:³⁾ „Az ő országuk messze, népük goromba, az ő hadakozásuk semmirekellő, vitézségük nevetséges, politikájok ostoba, birodalmuk tyrannis; kinek kelljen hát az ő segítségök?“

1) *Ursini Vellii*, De bello pannonico libri decem. Edidit Kollár. Bécs, 1762. 56. és 84. l. 2) *Szemcre*, Utazás Keleten. 2. kiadás. I. 171.

3) A török afüm ellen való orvosság. Összes munkái. (Pest, 1853.) 373. hasáb.